

DOI : 10.33274/2079-4835-2020-21-2-21-26

УДК 82:176.8 (045)

Зінченко В. М.,
канд. пед. наук,
доцент

Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
Кривий Ріг, Україна, e-mail: zinchenko@donnuet.edu.ua
ORCID: 0000-0003-3080-4272

Рибалка Н. В.,
асистент

e-mail: rybalka@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3804-6875

ПЛАГІАТ У СТУДЕНТСЬКИХ РОБОТАХ

Zinchenko V. M.,
PhD in Pedagogical
sciences
Associate Professor
Rybalka N. V.,
Assistant Professor

Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine, e-mail: zinchenko@donnuet.edu.ua
ORCID: 0000-0003-3080-4272
e-mail: rybalka@donnuet.edu.ua
ORCID: 0000-0003-3804-6875

PLAGIARISM IN STUDENTS' WORKS

Мета. Мета статті полягає в тому, щоб з'ясувати найбільш поширені підстави розвитку студентського плагіату, а також визначити напрями його запобігання.

Методи. Було використано метод аналізу документів, зокрема опрацьовано: наукову літературу, тексти законів України; практичний метод — добір фактичного матеріалу, формулювання висновків про виявлення плагіату в роботах, його уникнення та заходи, які дозволяють максимально підвищити ступінь оригінальності.

Результати. Плагіат у студентських роботах є не менш небезпечним, ніж плагіат науковців, літераторів та інших творців. Небезпечність студентського плагіату полягає в тому, що, по-перше, використання чужих результатів інтелектуальної власності стає нормою і не розглядається як правопорушення; по-друге, погіршується якість підготовки майбутніх фахівців; по-третє, істотно знижується якість наукової діяльності.

Звертаючись до дослідження основних причин плагіату в роботах студентів, слід зазначити, що всі випадки привласнення авторства можна поділити на два види: ненавмисний плагіат (є найбільш прийнятний в наукових роботах) та навмисний. Ненавмисний плагіат допускається у зв'язку з відсутністю в учнів (студентів) необхідних знань у сфері авторського права, а також порядку використання наукових праць інших авторів. Навмисний плагіат — це свідоме привласнення учнями, студентами авторства на чужі твори, видання чужих робіт за власні. Метою плагіату для студента є спрощення процесу навчання, покращення якості власних наукових робіт за рахунок включення до них фрагментів чужих робіт, які написані фахівцями, своєчасне виконання отриманого завдання (реферату, курсової чи дипломної роботи). Звичайно, навмисний плагіат є більш небезпечним, але якщо вчасно не вживати заходів з недопущення ненавмисного плагіату, привласнення авторства на чужі твори поступово ввійде в норму й стане звичним явищем.

Ключові слова: плагіат, студентські роботи, академічна доброчесність, види плагіату.

Постановка проблеми. Сьогодні пошук інформації набагато менш трудомісткий, ніж її обробка та аналіз. При підготовці роботи студент обмежується використанням Інтернету, а не посібників, що не розвиває його аналітичні навички [1].

Студенти не мають бажання аналізувати задану тему, аргументуючи, що вони все одно не зможуть досягти тієї якості роботи, якого від них вимагають. Але в процесі написання роботи найбільш важливими є особисті висновки автора, його бачення питання. Доволі складним є досягнення результативності такого підходу, адже тут багато залежить від бажання викладача налагодити взаємодію зі своїми учнями.

Щороку проблема плагіату стає більш актуальною, адже плагіат починає формуватися на рівні ринку. З'являються спеціалізовані сервіси, що займаються написанням готових робіт, однак запозичують всю інформацію з інтернету, тому й виходить плагіат. У результаті маємо псевдознання у студентів. Але, на жаль, плагіат використовують не тільки учні, існує багато випадків плагіату в роботах науковців. Академічний плагіат — проблема, що формується на державному рівні, а це вже потребує конкретних дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Плагіат — це привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора [2].

Проблеми плагіату в роботах студентів та учнів досліджують І. Груздо, В. Зінченко, О. Харитонova, І. Шостак, В. Шинкаренко та інші. При цьому увага переважно приділяється проблемі виявлення плагіату в студентських роботах та присвячується дослідженню переваг і недоліків спеціальних програм виявлення запозичень у текстах. Водночас не менш важливе значення має встановлення причин плагіату в роботах учнів та студентів задля визначення ефективних напрямів його попередження.

У статті А. Мельниченка «Прояви академічної нечесності» подано дані щодо «результатів опитування американських студентів, серед яких більш — ніж 75 % зізналися, що вдаються до обману в процесі навчальної діяльності, а 68 % — визнають факти копіювання матеріалів з Інтернету без відповідних посилань на першоджерела» [3, с. 109].

В. Зінченко у своїй роботі «Академічна доброчесність як основа сучасного процесу» зазначає, що, провівши опитування серед студентів I курсу Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, на питання «Чи доводилося Вам в житті списувати?» студенти відповіли позитивно. Часто доводилось списувати 58 % опитаних; нечасто — 31 %; відповіли «бувало» 11 %. Більшість (75 % опитаних студентів) причиною списування називали — «не довчив/не вивчив»; у 7 % не було часу вчитися; важкими видались завдання — 8 %; невпевненість у собі спонукала до списування 4 %; погана пам'ять, хвилювання — 5 %; 1 % студентів назвав причиною списування лінощі [3, с. 200].

Мета статті — з'ясування найбільш поширених підстав розвитку студентського плагіату, а також визначення напрямів його запобігання.

Завдання дослідження:

- 1) з'ясувати найпоширеніші підстави розвитку плагіату в роботах студентів;
- 2) визначити основні причини запозичення в студентських роботах;
- 3) класифікувати види плагіату;
- 4) розробити способи уникнення плагіату.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стрімкий розвиток технологій, інформатизація суспільства та вільний доступ до продуктів інтелектуальної власності полегшують процес використання й поширення інформації. У той же час все більших обертів набувають процеси несумлінного запозичення, присвоєння і використання чужих ідей та матеріалів. На жаль, це є особливо розповсюдженим у студентських і наукових колах та кваліфікується як плагіат.

Щодня усе частіше в засобах масової інформації з'являються новини про виявлений плагіат у наукових працях відомих політичних, наукових діячів, у музичних

композиціях. На жаль, у сучасних умовах плагіат став невід'ємним супутником творчої, інтелектуальної діяльності. Причин тому чимало, однак умовно їх можна поділити на дві категорії. Перша – це технічний розвиток, у наслідок якого суттєво спрощено доступ до різних об'єктів права інтелектуальної власності, їх копіювання, тиражування, розміщення в мережі Інтернет. І якщо для користувачів це велике благо, то для авторів — серйозне лихо. Друга — неповажне ставлення до чужої інтелектуальної праці, нехтування приписами чинного законодавства, низький рівень правової культури. Саме друга причина є головним фактором, який обумовлює стрімкий розвиток плагіату.

«Як правило, основна увага приділяється боротьбі з плагіатом, який виявляється в наукових, художніх, літературних творах. При цьому учнівському та студентському плагіату приділяється недостатньо уваги. Пов'язано це з тим, що роботи учнів і студентів не поширюються серед широкого кола осіб. Фактично з роботою ознайомлений учень, студент, науковий керівник. Відповідно, автори не мають можливості виявити випадки привласнення авторства на їх роботи» [8].

Студенти навіть не здогадуються, що своїми діями тільки розвивають «ринок» плагіату. Адже через це зростає потреба в конторах, що надають послуги з написання робіт. Якраз покупці, а ними дуже часто є студенти, розвивають попит на такі послуги, а максимум свободи для крадіжки чужої інтелектуальної власності дає ігнорування вказаної проблеми з боку влади.

Плагіат у роботах учнів і студентів є не менш небезпечним, ніж плагіат науковців, літераторів та інших творців. І ця небезпечність полягає в тому, що, по-перше, запозичення чужих результатів інтелектуальної власності стає нормою й не розглядається як правопорушення; по-друге, погіршується якість підготовки майбутніх фахівців; по-третє, суттєво знижується якість наукової діяльності.

Г. О. Ульянова наводить основні причини плагіату в роботах учнів і студентів:

«По-перше, недостатній рівень знань у сфері права інтелектуальної власності. Ця причина плагіату є досить поширеною як серед школярів, так і серед студентів. Наведемо приклад: навчальна дисципліна «Правознавство», у рамках якої учні отримують базові знання про права інтелектуальної власності, як правило, починає викладатися з 9 класу» [8].

Однак наукові роботи починають писати раніше, адже відповідно до Правил проведення Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України в конкурсі можуть брати участь учні 7–8 класів [5].

Отже, набуваючи знання з інших предметів (хімії, фізики, біології тощо) та готуючи наукові роботи, учні не завжди мають достатній рівень знань із питання дотримання авторських прав третіх осіб.

«По-друге, звернення до мережі Інтернет під час навчання та виконання завдань, а також стрімке збільшення цієї проблеми серед студентів. В Інтернеті достатньо легко й швидко можна знайти будь-яку інформацію. На сайті вільної енциклопедії Вікіпедія можна знайти відповідь на безліч питань із різних галузей знань. При цьому учні практично ніколи не звертають увагу на джерело та автора інформації. Використовуючи інформацію з певного сайту, учень чи студент може стати ненавмисним плагіатором» [8].

«По-третє, небажання самостійно виконувати наукову роботу. Відсутність зацікавленості в проведенні власного дослідження, виконання роботи лише заради отримання певної оцінки або виконання обов'язкових завдань, передбачених навчальними планами, досить часто стає причиною використання чужих праць без будь-якої їх обробки» [8].

Кожна з відокремлених причин плагіату заслуговує на увагу. Разом із тим здається, що більш небезпечною є остання, адже вона є результатом ставлення учнів і студентів до навчання та виражає їх свідомий вибір плагіату замість індивідуальної творчої роботи.

На практиці виокремлюють такі види плагіату:

- 1) копіювання чужої роботи (як без, так і з відома) та оприлюднення її під своїм іменем;
- 2) подання суміші власних та запозичених в інших аргументів без належного цитування джерел;
- 3) перефразування чужої роботи без належно оформленого посилання на оригінального автора або видавця [6].

Виявити плагіат у роботах студентів можливо декількома шляхами, зокрема використовуючи спеціальні комп'ютерні програми, а також оцінюючи якість виконаної роботи, стилістику викладу матеріалу й загальний рівень знань студента, його володіння предметом, з якого написано роботу тощо.

«З метою уникнення плагіату Н. В. Стукало та О. Л. Притикіна пропонують студенту:

- планувати наукове дослідження;
- ретельно підготуватись до дослідницької роботи, працюючи з інформаційними джерелами;
- консультуватися з науковим керівником;
- дотримуватись балансу між запозиченими і власними ідеями;
- робити примітки;
- у разі наведення власних ідей поряд із цитуванням іншого джерела потрібно переконатися в чіткому їх розрізненні;
- бути обережними при перефразуванні» [7]. Навіть у разі заміни слів автора оригінального тексту при збереженні основної ідеї посилання є необхідним.

Важливо пам'ятати, що академічна нечесність деструктивно впливає на академічне життя університету, ставить під загрозу якість освіти та знецінює її. Виходячи з вищезазначеного, ми маємо зрозуміти, що науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти мають запропонувати шляхи підвищення принципів академічної доброчесності, навчити студентів формулювати й доводити власні думки, гіпотези й висновки, оформлювати академічний текст відповідно до властивих для української мови норм [3, с. 201].

Чудовим засобом для запобігання дій, що порушують академічну гідність (обман, фабрикація, плагіат), може слугувати підписання кодексу академічної «чесності» університету, що ґрунтується на принципі довіри. Відчуття відповідальності за свої дії сприяє вихованню академічної честі серед студентів.

Попри те, що більшість студентів не сприймає плагіат як негативне явище, видання чужих робіт за власні може негативно позначитись на професійному майбутньому студента-плагіатора.

Висновки. Таким чином, плагіат у роботах учнів і студентів може допускатись як свідомо, так і несвідомо у зв'язку з недостатністю необхідних знань із використання чужих наукових праць.

Попередження учнівського та студентського плагіату має передбачати комплекс заходів: від роз'яснення умов правомірного використання чужих творів до встановлення санкцій за плагіат. Адже за умови відсутності негативних наслідків від виявлення плагіату в наукових роботах побороти таке негативне явище буде доволі важко.

Важливо вміти правильно цитувати вихідне джерело, прагнути до відмінної структури та не використовувати фрази, які зустрічаються у першоджерелі. При цьому

важливо не змінити значення тексту, а також дозволити ідеям, які фігурують у дослідженні, контрастувати з ідеями іншого автора та новітніми даними.

Отже, уникнути некоректного запозичення чужих думок і висновків не так вже і складно. Необхідно дотримуватися нескладних правил цитування й перефразовування, чітко виокремлюючи ідеї, запозичені з інших джерел, і не забуваючи про те, що будь-яка наукова праця припускає наявність не тільки полеміки, але й висновків самого автора [6].

Норми та складові академічної культури слід популяризувати серед студентів, і в цьому повинні бути зацікавлені самі ж науковці, що викладають в університетах. Поширення професійної етики та норм може бути одним із найбільш ефективних засобів боротьби з плагіатом. А також забезпечення і дотримання академічної доброчесності — важливе й невідкладне завдання, пріоритетний напрям діяльності української науково-освітньої спільноти [3, с. 201].

Список літератури

1. Апшай Н. І. Підвищення культури студентів в умовах інформатизації освіти. *Проблеми фізичного виховання*. 2010. № 5. С. 3–5.
2. Горбунова В. В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях : навч. посіб. К. : Професіонал, 2007. 208 с.
3. Зінченко В. М. Академічна доброчесність як основа сучасного процесу. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря. 2020. Вип. 31. Том 3. С. 198–205. URL : http://www.aphn-journal.in.ua/archive/31_2020/part_3/33.pdf.
4. Мельниченко А. Прояви академічної нечесності. *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету* / за заг. ред. : Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ : Таксон, 2016. С. 107–120.
5. Про проведення Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України у 2013/2014 навчальному році : Наказ Міністерства освіти і науки України від 05.11.2013 р. № 1554. URL : http://man.gov.ua/ua/resource_center/normative_legal_base.
6. Вільна енциклопедія «Вікіпедія». URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D1%96%D0%B0%D1%82>.
7. Стукало Н. В., Притикіна О. Л. Методичні вказівки для студентів з питань самостійного опрацювання фахової літератури, написання курсових робіт (проектів). Дніпропетровськ : Свідлер А. Л., 2012. 56 с.
8. Ульянова Г. О. Плагіат у роботах школярів та студентів: актуальна проблема сьогодення. URL : <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/68890/%C3>.

References

1. Apshai, N. I. (2010). *Pidvyshchennia kultury studentiv v umovakh informatyzatsii osvity* [Improving the culture of students in the context of informatization of education]. *Problemy fizychnoho vykhovannia* [Issues of Physical Education], no. 5. pp. 3–5.
2. Horbunova, V. V. (2007). *Eksperymentalna psykhohihiia v skhemakh i tablytsiakh* [Experimental psychology in diagrams and tables]. Kyiv, Profesional Publ., 208 p.
3. Zinchenko, V. M. (2020). *Akademichna dobrochesnist yak osnova suchasnoho protsesu* [Academic integrity as the basis of the modern process]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka* [Actual

problems of Humanitarian sciences], iss. 31, vol. 3, pp. 198–205. Available at : http://www.aphn-journal.in.ua/archive/31_2020/part_3/33.pdf.

4. Melnychenko, A. (2016). *Proiavy akademichnoi necheshnosti* [Manifestations of academic dishonesty]. *Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu* [Academic integrity as a basis of sustainable development of the university]. Kyiv, Takson Publ., pp. 107–120.

5. Ministry of Education and Science of Ukraine (2013). Order “On carrying out of the All-Ukrainian contest-defense of research works of pupils — members of Small Academy of Sciences of Ukraine in 2013/2014 academic year” on 05.11.2013 no. 1554. Available at : http://man.gov.ua/ua/resource_center/normative_legal_base.

6. *Vilna entsyklopediia “Vikipediia”* [Free encyclopedia of “Wikipedia”]. Available at : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D1%96%D0%B0%D1%82>.

7. Stukalo, N. V. & Prytykina, O. L. (2012). *Metodychni vказivky dlia studentiv z pytan samostiinoho opratsiuvannia fakhovoi literatury, napysannia kursovykh robit (proiektiv)* [Methodical instructions for students on issues of independent study of professional literature, writing term papers (projects)]. Dnipropetrovsk, Svidler A. L. Publ., 56 p.

8. Ulianova, H. O. *Plahiat u robotakh shkoliariv ta studentiv: aktualna problema sohodennia* [Plagiarism in the works of schoolchildren and students: an urgent problem of today]. Available at : <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/68890/%C3>.

Дата надходження рукопису 05.11.2020

Objective of the research is to find out the most common reasons for the development of student plagiarism and to identify the ways to prevent it.

Methods. The following methods are used in the process of the research: method of analysis of documents, in particular the authors worked out scientific literature, laws of Ukraine; practical method — selection of factual material, formulation of conclusions about the detection of plagiarism in the works, its avoidance and measures that allow to maximize the level of originality.

Results. Plagiarism in students' work is no less dangerous than plagiarism of scholars, writers, and other creators. The danger of student plagiarism is that, at the first, the use of the others' intellectual property results becomes a norm and is not considered an offense; at the second, the quality of training of future specialists is deteriorating; at the third, the quality of scientific activity is significantly reduced. Turning to the study of the main causes of plagiarism in students' work, it should be noted that all cases of appropriation of authorship can be divided into two types: unintentional plagiarism (the most widespread in scientific works) and intentional. Unintentional plagiarism is permissible due to the lack of the necessary knowledge in the field of copyright by the students, as well as the use of scientific works of other authors. Deliberate plagiarism is the conscious appropriation by students of authorship of the others' works, the publication of these works as their own. The purpose of plagiarism for the student is to simplify the learning process, improve the quality of their own scientific work by including in them fragments of other people's works, which are written by specialists, timely completion of the task (abstract, coursework or diploma paper). Of course, intentional plagiarism is more dangerous, but if measures to prevent unintentional plagiarism in time are not taken, the appropriation of authorship of other people's works will gradually become normal and become commonplace.

Key words: plagiarism, students' works, academic integrity, types of plagiarism.